

Siirt'te Ermeni İzleri

Posted on 04/07/2015

Ermeni tehcirinin 100. yılı nedeniyle bu sene Ermenilerin yaşadıkları soykırım mı değil mi tartışması diğer senelere nazaran daha fazla gündeme oturdu. Bir orta yol bulamıncaya kadar bu gündemin her sene 24 Nisan'da tekrarlanacağı konusunda kimsenin şüphesi yok. Orta yolu bulmanın da kolay olmayacağı malumunuzdur. Bu sorunu tarihçilere havale edilmesi gerektiğini düşünenler aslında siyasi yükümlülüklerini başkasına havale etme çabası içerisinde olanlardır. Yaşanan bir katliam varsa ve bu her ne kadar soykırım olarak kabul edilmeyecekse de bu olaylardan ders alınacak noktalar vardır. Her ne kadar inkar edilse dahi mağdur edilip de hala görmezlikten gelinen bir halk vardır. Meseleyi soykırım kelimesine sıkıştırmadan da yapılan haksızlıklar taraflarca kabul edilebilir. Türk hükümeti Kürtler eliyle gerçekleştirilen katliamı tazminat verme korkusundan olsa gerek bırakın soykırım iddialarını katliamı bile reddediyor, üzücü olaylar yaşanmış diye geçiştiriyor.

Hükümet bu olayı geçiştire dursun iki lise öğrencimin "Ermeni Tehciri" kararıyla sınır dışına çıkarılan Ermenilerin Siirt'te karşılaştığı sorunları ve yaşanan önemli gelişmeleri; Siirt merkez ve ilçelerinde Ermenilerden kalma yapıları ve Ermenilerden kalma izleri tarihsel bir bakış açısıyla değerlendirmek amacıyla" yapmış olduğu ve TÜBİTAK'a sunulan araştırma projesini sizlerle paylaşmak istiyorum.

Araştırma projenin sonuç kısmında dile getirilen çarpıcı bir noktayı yazarak projenin diğer kısmını paylaşacağım. Çünkü bu kısım dahi öğrencilerin bazı yöneticilerimizden ne kadar olgun olduğunu gösterme konusunda önemli bir ayrıntı. İşte sonuç kısmından bir alıntı:

"Tarihimize ilgili yapılacak çalışmaların birilerini suçlama ve yargulamaktan ziyade yapılan hataları bulup ders çıkarmaya dönük olmalıdır. Biz de bu araştırmamızla hatalarımızdan

ders almayı ve toplumsal barışa katkı sunmayı amaçladık. Bu katkıyı büyüklerimizden de bekliyoruz.”

İşte Siirt Lisesi öğrencilerinden Mücahit ERDOĞAN ve Ahmet ERDOĞAN tarafından hazırlanan ve benim de danışmanlığını yaptığım araştırma projesinin ayrıntıları:

YEREL AĞIZDAN SİİRT ERMENİLERİ ve TEHCİR

ADI Soyadı: FAİK ATABAY

Yaş: 80

Ermenilerle ilgili bilgileri kimden öğrendiniz ?

Ermenilerle ilgili bütün bilgileri babamdan öğrendim, dedem Ermeni idi, bu konuyla ilgili birçok olay anlatırdı. Dedemin anlattığına göre, tehcir yasası çıktıktan sonra öldürülmemek için mecburi olarak din değiştirip Müslüman oldu. Zaten bu yüzden hala Eruh'ta bize “Müslüman” değil “Mısilmeni” diyorlar. Mısilmeni Ermeni olup da din değiştirip Müslüman olan kişilerdir. Ermeni halkı çok çalışkan bir halktı tembelliği sevmezlerdi. Çünkü bugün de baktığımızda Eruh'un 4 tarafı onların yaptığı bağ ve bahçelerle dolu. Yaptıkları su kanallarının hala ayakta olduğunu görmekteyiz.

Ermenilerin Siirt'teki yaşamlarıyla ilgili ne biliyorsunuz?

Babam bize anlatırdı Eruh'ta Ermeniler genellikle tarımla uğraşırlardı; özellikle üzüm bağları çok fazlaydı . Şarapları dünyada çok meşhurdu, bu şarapları kayalarda açtıkları oyuklarda bekletirlerdi. Çünkü bekletilen şarabın tadı daha güzel oluyormuş. Bu şarapları ticaretle ta Çin'e kadar gönderiyorlarmış. Ayrıca hayvancılıkla da uğraşıyorlardı.

Besledikleri hayvanların yünlerinden elbise yapıyorlardı. Şal şapık dedikleri bu elbiseler hala günümüzde de kullanılmaktadır.

Ermenilerin yöre halkına zararları var mıydı?

Ermenilerin yöre halkına kesinlikle zararları yoktu daha çok faydaları olmuştur; Çünkü yıllarca beraber yaşamışlar, aynı sofrada yemek yemişler, beraber sevinmiş, beraber üzölmüşlerdir. Ama ne olduysa birdenbire birbirlerine düşman oldular. En baştan 1. Dünya savaşında Osmanlı Devletinin dört tarafına ecnebi devletler saldırdılar ve çok kötü şeyler yaptılar. Bunu fırsat bilen bazı çıkarıcı kişiler “ecnebi ecnebidir, Ermeni Ermeni”dir diye halkı galeyana getirip Türkiye’de yaşayan Ermenilerin üzerine saldırdılar. O güne kadar aynı evlerde alt alta üst üste yaşayan insanlar birbirlerine düşman kesildiler. Konunun Müslümanlıkla alakası yoktu Ermeniler zengin insanlardı onların malları için yapıldı bütün bunlar. Bu vahşet Müslümanlık adına İslama mal edilemez, bu bir çıkar meselesiydi.

Tehcir yasasının çıkarılma gerekçesi neydi?

Ermenileri bu topraklardan sürme yasasını çıkarmalarının sebebi bence Dünya harbinde Dünya devletlerinin Osmanlı topraklarını işgal etmeye kalkışmalarıdır. Dedem anlatırdı bize: Bazı kişiler yasadan önce gelip halk arasında dolaşıp halkı Müslüman olmaya çağırdılar, Müslüman olan bazı ailelere kimlik dağıtıldı, yasa çıkarıldıktan sonra kimliği olan ailelere dokunulmadı; ancak diğerleri sürüldü.

Tehcir esnasında Ermeniler ne tür sorunlar yaşadı?

Sürölen Ermeniler çok zor şartlarda aç susuz yollara düştüler. Bazı köyler tanıdıkları bazı aileleri yıllarca mağaralarda, ahırlarda saklandılar bazıları da yollarda öldüler kaçmayı başaranlar ise Irak ve Suriye tarafına gittiler oradan da bazıları Avrupa ölkelerine kaçtılar.

Ermenilerden kalan kilise, ev, eşya vb kalıntılar hakkında bilginiz var mı?

Eruh'ta toplam 10 kilise vardı, bunlardan isimlerini hatırladıklarım; Dera Sere (Sere kilisesi), Dera Sor (Kırmızı Kilise), Dera Mınyanı,(Mınyanı Kilisesi) Dera Pılvera (Pılvera Kilisesi), Dera Geli (Gli Kilisesi), Dera Habu (Habu Kilisesi),Dera Sihros (Sihs Kilisesi) , Dera Gavite (Gavite Kilisesi). Diğer iki kilisenin ismini hatırlamıyorum. Eruh ismini bu 10 kiliseden almıştır. Eruh'un ismi aslında Dehe'dir. "Deh" 10 sayısının Kürtçesi'dir.

Bu kiliselerin çoğunun hiçbir kalıntısı bulunmamaktadır sadece merkezde bulunan Dera Habu ve Dera Sere'nin kalıntıları bulunmaktadır. Bugün Eruh merkezde kalmakta olan bazı ermeni torunları bazı özel günlerde Dera Habu'ya gidip kalıntıları üzerinde mum yakarlar.

Konuyla ilgili anlatmak istediğiniz başka bir şey var mı?

Keşke bunların hiçbiri yaşanmasaydı çünkü Müslümanlık kesinlikle zulmü haksızlığı öldürmeyi yasaklar, Müslümanlık hoşgörü dinidir.

Abdullah KURT

75 yaşında

Ben Eruh'ta yaşıyorum. Eskiden Eruh tamamıyla Ermenilerin oturduğu bir yerdi. Eruh'ta toplam 10 Kilise vardı. Bu kiliselerin en büyüğü Dera Sere kilisesiydi. Diğer 9 kilise bu kiliseye bağlıydı. Bunlardan Dera Sor bugünkü ilçe jandarma komutanlığının bulunduğu yerde bulunuyordu. Dera Habu, Dera Pılvera bunların çoğu yok olmuş, Eruh eski ismi Déhé idi. Deh ismini bu kiliselerden almıştır. Bu bilgileri babamdan, babamda dedemden almıştır.

Ermeniler eskiden Eruh'ta genellikle tarımla ve hayvancılıkla uğraşırlardı. O dönemde Eruh'un şarabı bölgede çok meşhurdu. Sere denen yerde yaklaşık 1500 dönümlük arazide

şaraplık üzüm yetiştirirlerdi. Bu asmaların bazıları hala var. Hayvancılıkta iyidiler, genellikle tiftik keçisi ve koyun yetiştirirlerdi. Bunların yününden elbise (şal şapık) yaparlardı. Bu elbiseler günümüzde bölgede giyilmektedir. Bu yörenin yöresel kıyafetini oluşturmaktadır ayrıca çok pahalıdır. O tarihte bile kireç (kıls) yaparlardı. Bunu da çok derin çukurlarda etrafını taşla örüp içine beyaz taşlar koyup üzerine odun atar ve yakarlardı. Günlerce bu işlem devam ederdi alttaki taşlar ateşin etkisiyle patlardı sonra bunları çıkarıp meydana iyice dövüp parçalarlardı sonradan eleyip bugünkü kireç yerine kullanırlardı.

Ermenilerin halka hiçbir zararları yoktu. Babam anlatırdı oda babasından duymuştu. Müslüman çocuklarıyla birlikte hayvan otlatır aynı sofrayı paylaşırlardı .Ne olduysa Osmanlı Devletinin parçalanmasıyla Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması arasındaki dönemde Fransızların güneyden Rusların doğudan Osmanlı devletini işgal etmesiyle başladı. Müslümanlığı bahane ederek bazı kişiler bugünkü İŞİD gibi yıllarca aynı sofrayı paylaştıkları komşularını katletmeye başladılar. Kimini malı için kimini toprağı için öldürdüler.

Çoğu bundan kaçtı bazıları öldürüldü, kalanlar da din değiştirmek zorunda kaldı. Dedem bunlara örnektir. Sürünenler günlerce yollarda aç susuz kaldılar. Bunlardan kimileri açlıktan öldü kaçabilenler İrağın Zaho ve Duhok kentlerine yerleştiler bugünde hala yaşamlarını sürdürmektedirler. Bazıları da Suriye'ye kaçtılar.

Bugün geriye baktığımızda bunların bir hiç uğruna yaşandığını görüyoruz. Binlerce insan yerinden yurdundan edildi. İnsanlar arasına ve dinler arasına nifak tohumları ekildi. KEŞKE BUNLARIN HİÇBİRİ YAŞANMASAYDI.

İbrahim ERDEM

60 Yaşında

Ermenilerin Siir'te yaşadıkları döneme ilgili bilgi sahibisiniz. Bu bilgileri kimden veya hangi

kaynaktan aldınız ?

Ben on yaşlarındayken babamlar ve o zamanki yaşlılarımız anlatırdı.

Dönemde Ermenilerin Siirt'teki yaşamları ile ilgili neler biliyorsunuz?

Ermeniler o zamanlar her türlü ticaretle uğraşırlardı. Daha çok yün dokumacılığı, altın işlemeciliği vb. sanatla da uğraşırlardı. Tarım arazileri de vardı, daha çok baklagil ürünleri ekerlerdi

Ermenilerin halka ne tür zararları vardı?

Ermenilerin halka hiçbir şekilde zararı yoktu aksine Müslümanlarla çok iyi ilişkiler içindeydiler kardeş gibi yaşıyorlardı.

Tehcir yasasının çıkarılma gerekçesi neydi?

Bilmiyorum.

Tehcir esnasında Ermenilerle ne tür sorunlar yaşandı?

Tehcir esnasında kaçabilenler kaçtı, kaçamayanlara zulümler yapıldı. Kadınların gözleri önünde kocaları öldürülüyordu. dul kalan kadınlara ise zorla sahip oldular. Kavak ağaçlarını ucundan tutarak aşağıya kadar eğip Ermeni asıllı bebek yada çocukları ona bağlayıp bir nevi mancınık gibi fırlatıyorlardı. Dedemin anlattığına göre bir Ermeni asıllı adam nohut tarlasında nohut yerken bir köylü onu görmüş ve köylülere haber vermiş bunu duyan köy halkı ellerinde taş ve sopalarla tarladaki adama saldırmışlar, adam bunun üzerine kaçmaya başlamış ama ellerinden kurtulamamış ve oracıkta köylülerin vahşice darbeleri üzerine öldürülmüştür.

Ermenilerde kalma kilise, ev, eşya vb. kalıntılar hakkında bilginiz var mı ?

Bu konuda fazla bilgim yok ama Şırnak taraflarında fındık köyünde onlardan kalma eserlere fazlaca rastlayabilirsiniz.

Konu ile ilgili anlatmak istediğiniz başka bir şey var mı?

İnsanlık için utanç verici bir durum gerçekten keşke olmasaydı ama oldu. Önemli olan yapılan hatalardan ders çıkarmaktır.

SALİH ESEN

75 yaşındayım

Ermeniler Güneydoğu Anadolu'da birçok şehirde yaşamışlardır. Benim Ermeniler hakkında bilgi sahibi olmamın tek nedeni babam ve büyükbabamdır.

Tehcir döneminde Siirt'in 4/3'ü Ermeni idi. Siirt'te kültürlerini yaşıyorlardı, tehcirden sonra hepsi göç ettirildi.

Ermenilerin halka ne tür zararları olduğunu bilmiyorum ama tehcir yasasının çıkarılma gerekçesi; Ermeniler birçok yerde yaşadığı gibi Siirt'te de yaşamışlardır. Ermeniler o dönemde çok güçlü ve zengindirler. Zamanla devlete karşı çıkmaya başlamışlardır. Bunun üzerine Devlet bir kanun çıkarıldı. Bu kanunda bütün Ermeniler öldürülecekti. O zamanlar her şehrin başında ağalar vardı. Bazı Ermeniler göç ettiler bazıları ise yaşadıkları yerde kalmak zorunda kalmışlardır. İşte bu ağalar kalan Ermenileri öldürmeyip kendilerine köle yapmışlardır.

Bazı Ermeniler kanundan sonra göç etmeye başladılar. Bütün Ermeni aileler akşam olunca

kaçar sabah olduğunda ise mağaralarda saklanıp akşam olunca tekrar yola koyulurlardı. Bu kanundan sonra babam bir iş için Irak'a gitmiş. Orda tesadüfen bir Ermeni göçmenle karşılaştı. Babam onlara neden göç etmek zorunda kaldığını sormuş. Ermeni adamın cevabı babamı çok şaşırtmıştı. Ermeni adam göç ettirmeye neden olan kanunu anlattı.

Ermeniler göç sırasında ne tür sorunlar yaşadıklarını bilmiyorum ama anlattıklarına göre tehcir sırasında Ermeniler birçok sorunlarla karşılaşmışlar.

Konuyla ilgili söylemek istediğim tek şey; Bazı Ermeniler hata yapmış olabilir ama birkaç kişinin hatası yüzünden Ermenilere böyle davranmak ve onları göçe zorlamak doğru bir şey değildir.

SONUÇ:

Siirt'te Ermenilerin yaşadıkları bölgede onlardan kalma yapılar tahrip edilmiş, ibadethaneleri yıkılmış, Ermenilerle ilgili tarihi izler yavaş yavaş ortadan kalktığı gözlemlenmiştir. Halkın yaşadığı yerlerde tarih bilincinin olmaması nedeniyle tarihi mekanlar ahıra, çöplüğe dönüştürülmüş, tarihi yapılardan alınan taşlarla yeni evler yapılmıştır. İbadethanelerin bulunduğu meskenler tahrip edilmekle kalınmamış bu mekanların üzerine yeni binalar inşa edilmiştir.

Yaptığımız araştırmalar ışığında Ermenilerin Siirt'tin birçok bölgesinde yaşadıkları görülmüştür. O dönemde Ermenilerin halkla barış ve huzur içerisinde yaşadıkları gözlenmiştir.

Siirt'in Erüh ilçesi halk dilinde "Deh" "10" (on) anlamına gelip ilçede bulunan 10 kilise nedeniyle bu isim kullanılmış. Bir ilçede bulunan 10 kiliseden yola çıkılarak dinlerine bağlı oldukları anlaşılmaktadır.

Ermenilerle Müslüman halkı arasında bir huzur ortamı vardı. Bu huzur ve barış ortamı bin yıllık bir maziye dayanmaktaydı. Bu iyi komşuluk ilişkileri, Ermenilerin Osmanlıya isyan etmeleri ve Rusya'yla yaptığı işbirliği sonucunda bozulmuş, huzur ve barış ortamının son bulmasına neden olmuştur. Bu dostluğun bozulmasıyla birlikte kardeş kavgaları ortaya çıkmış ve Ermeniler tehcir edilmiştir. Bu tehcir sırasında Ermeniler, Doğu ve Güney Doğu illerinin çoğunda olduğu gibi Siirt'te de öldürülmüşlerdir.

Ermenileri yüksek tepelerden aşağıya atılmış, halkın toplu lincine maruz kalmış, çocukları kavak ağaçlarıyla fırlatılarak öldürülmüştür.

Öldürülmeler her ne kadar dini bir gerekçeyle yapılmış olsa da Zengin Ermenilerin topraklarına ve mal varlıklarına sahip olma arzusu katliamların asıl sebebi olmuştur.

Bu öldürülmeler sonucunda yetim kalan bazı Ermeni çocukları bazı duyarlı Müslümanlar tarafından evlat edinmişlerdir. Nitekim Müslüman ailelerin himayesine giren ve Müslüman olan Ermeni kökenli hemşerilerimiz var.

Tehcir esnasında günlerce sürünerek yürümek zorunda kalanlar, yollarda aç ve susuz kaldıkları için ölenler; çetelerin, gözüne mal mülk hırsı bürünenlerin, bilinçsiz bir din anlayışına sahip olanların saldırısına maruz kalıp öldürülenlerin dışındaki şanslı Siirtli Ermeniler, İrağın Zaho ve Duhok kentlerine yerleştiler bugünde hala yaşamlarını sürdürmektedirler. Bazıları da Suriye'ye kaçtılar.

Ermenilerin tehcir sırasında önlem alınmaması nedeniyle gerek açlıktan gerek hastalıktan gerekse saldırılardan dolayı toplu ölümlerin yaşandığı anlaşılmıştır. Siirt'te Ermenilerin Müslüman halka karşı herhangi bir öldürme girişimine dair bulguya ise rastlanmamıştır.

Ermenilerin yaptığı hataları hainlik olarak değerlendirenler olduğu gibi Müslümanların onlara yaptığını katliam olarak düşünenler var.

Bazı Ermeni grupların yapmış olduğu hatadan dolayı tüm Ermenilerin cezalandırılması bu tür sorunların çıkmasına neden olduğu anlaşılmıştır.

ÖNERİLER

Ermenilerden kalma yapılar acilen koruma altına alınmalı, yıkılan Kilisler kaleler vb. yapılar restore edilip tarihsel miras olarak değerlendirilmeli.

Tarihi yapıların üzerine asılacak levhalar üzerine yapılan yanlışlar yazılmalı gelecek kuşağımızın bu olaylardan ders alınması sağlanmalı.

Siirt'in dört bir yanında var olan Ermenilerden kalan yapılar restore edildikten sonra turizme kazandırılmalı.

Tarihimize ilgili yapılacak çalışmaların birilerini suçlama ve yargulamaktan ziyade yapılan hataları bulup ders çıkarmaya dönük olmalıdır. Biz de bu araştırmamızla hatalarımızdan ders almayı ve toplumsal barışa katkı sunmayı amaçladık. Bu katkıyı büyüklerimizden de bekliyoruz.

Siirt'te Ermenilere yapılan haksızlıkları fark edip bir daha farklı dinsel mezhepsel ayrımcılıklara girmemeyi öğrendik. Elbette onların da birçok hataları olmuştur; ancak bizler üzerimize düşen insani görevi yerine getirerek yanlışlarımızın farkına varmayı başardık. Aynı olgunluğu tüm Türk, Kürt ve Ermeni halkının göstermesi geçmişte yaşanan geçmişte kaldığı düşüncesiyle hareket edip geleceğe daha barışçıl bir yaklaşımda bulunmasını şiddetle öneriyoruz.

Araştırmamızı konuyla ilgili görüş bildiren 75 yaşındaki Abdullah KURT'un sözüyle noktalıyoruz:

KEŞKE BUNLAR HİÇ YAŞANMAMIŞ OLSAYDI.

Yılmaz AKSU

Kaynak: siirtenote.com